AZ ITÁLIAI VÁROS LISZT FERENC ZENESZERZŐT IS ELBŰVÖLTE

Ferarra, ahol magyar királyok is megfordultak

Ferrarához, hercegeihez s azok leszármazottaihoz több magyar kapcsolat fűződik. A középkorban a várost jelentős zenei központként is számon tartották.

(folytatás 9. lapszámukból)

CSERMÁK JUDIT

A középkori Magyarországot több szál fűzte az olasz földhöz, így Ferrarához is. Mátyás királyunk második felesége, Beatrix tudvalevőleg olasz származású volt. A királyné unokaöccsét, az Este családból származó Ippolitót, királyunk kora gyermekkorában esztergomi érsekké nevezte ki, e rangot később a pápa megerősítette. Mátyás halála után helyét Bakócz Tamás foglalta el.

Bár a ferrarai származású egyházi személy magyarországi működésének megítélése negatív, – hiszen alig tartózkodott az országban, – a ferrarai udvarban színes egyéniségként tartották számon. Ariosto költő neki szentelte legismertebb művét. A budapesti Szépművészeti Múzeum Régi Képtárának kiállításán meglepődve fedeztem fel Ippolito d'Este Raffaello által megfestett portréját. A híres festmény címe emlékeimben Egy ifjú képmásaként élt, most A fiatal Ippolito d'Este bíboros képmása felirattal szembesültem. Igaz, az ismertetőben jelezték: a kutatás jelen állása szerint.

Janus Pannonius kedvelt uralkodója

Ferrara középkori központjában mindenütt turistákba ütköztünk. A város szép kialakítású, rendezett, nagy kiterjedésű temetőjében – ahol a valamikori karthauzi kolostort s a Szent Kristóf-templomot szerettük volna látni – azonban elvétve találkoztunk látogatóval. Itt lakott az Úr szolgájaként Andrea Pannonius szerzetes, akinek nyomát a vatikáni levéltárban s a modenai Este Egyetem könyvtárában őrzik. Sajnos nem volt szerencsénk, a templomot tatarozták. Így esélytelen volt, hogy bepillantsunk a falak közé, ahol a magyar származású szerzetes imádkozhatott. Kárpótlásul olasz híresség sírjával vigasztalódtunk. Borso d'Este díszes, árkádok alatti, a galamboktól hálóval védett síremléke az 1450–1471-ig uralkodó Ferrara, Modena és Reggio hercegének állít emléket, aki a Janus Pannonius kedvelt uralkodójaként megénekelt Leonello bátyja volt. Jóllehet testvérénél kevésbé képzettnek tartották, az általa megrendelt Biblia az itáliai reneszánsz kiemelkedő alkotása. Hat évig készült, több mester munkája, s az iniciálékon kívül gazdag képanyaggal illusztrálja a szent történeteket. Borso herceghez közvetetten kapcsolódó magyar szálak: III. Frigyes császár 1452-ben nevezte ki Modena és Reggio hercegévé Ferrarában, s ekkor a kíséretében V. László magyar király is jelen volt. A császár köszöntésére Janus Pannonius írt verset.

A Gyémánt palota

Az Este család nem csak Ferrarában hagyott nyomot maga után. Liszt Ferencet is elbűvölte az Ippolito bíboros – Lucrezia Borgia és I. Alfonso d'Este fia – által építtetett, s 1572-ben elkészült Villa d'Este kertje, hiszen szökőkútjairól komponálta az általam egyik legjobban kedvelt művét a Zarándokévek című ciklusában. A Rómától nem messze fekvő, tivoli kastély reneszánsz parkjában Liszt hosszasan időzött, mivel a 19. században a terület annak a Wittgenstein hercegnének a rokonáé volt, akivel zeneszerzőnk szoros kapcsolatot ápolt.

Ferrarában kiemelkedő látványosságként tartják számon a Palazzo dei Diamantit, a Gyémánt palotát. A 15. század végi épület nevét a gyémánt alakúra csiszolt burkolóköveiről kapta. Jelenleg képtárnak ad otthont. Az emeleten üresség tól kongó kiállítási termekben csodálhattuk meg olasz mesterek műveit. A földszinten azonban hullámzó tömegbe botlottunk egy időszakos kiállításon. Nagyot ugrottunk időben: a középkorból a legújabb korba.

Giovanni Boldini 1842-ben született Ferrarában, s Párizsban vált híres olasz festővé. Elsősorban portréfestéssel kereste kenyerét, múzsája a kedvese volt, Marthe de Florian színésznő, akit több képen is ábrázolt. Negyven év múltán került elő egy ismeretlen műve, amiért 2010-ben 2,1 millió eurót fizettek egy árverésen. A tagadhatatlanul egyedi stílusban alkotott képek a divattörténészek számára aranybányát jelenthetnek a viseletek, ruhák aprólékos megjelenítésével. Boldini a ferrarai temetőben nyugszik.

Akiket Ludovico Ariosto megihletett

Essen szó híres, Ferrarához kötődő költőkről is! Ludovico Ariosto 1533-ban 59 évesen hunyta le szemét Ferrarában. Ippolite d'Este szolgálatában állt, amikor azt esztergomi érsekké nevezték ki. A poéta azonban inkább a kegyvesztettséget választotta, minthogy elhagyja hazáját és kövesse urát Magyarországra. Az Esték udvari mulatságaira komédiákat írt. Fő műve az Orlando Furioso (Őrjöngő Lóránt), amelyben a realista és fantasztikus szálak összefonódnak. A városban lakóházát emlékére múzeummá alakították át. Meg kell jegyezni: Ariosto irodalmi szerepe, nyelvezete túlterjedt az olasz földön, Zrínyi Miklós verselésén is nyomot hagyott.

Jóllehet a korszak itáliai városai versengtek a zenei élet koronájáért, e nemes harcban Ferrara igencsak megállta a helyét. Itt születtek híres zeneművek, amelyek széppé, hangulatossá varázsolták a ferrarai estéket.

Torquato Tassót – Itália nagy költőjét – hét évig őrültként tartották bezárva Ferrarában. A nyughatatlan lelkű, később örökké bolyongó embert Gonzaga herceg mentette ki mantuai udvarába. A költő mégis „imádattal vegyes gyűlölettel" vágyott vissza. A barokk költészet nagy alakjaként magyar művészekre is hatással volt: Zrínyi Miklós költészetére és Liszt Ferencre, aki zongoraművet és szimfonikus költeményt komponált alakjára.

S jóllehet a korszak itáliai városai versengtek a zenei élet koronájáért, e nemes harcban Ferrara igencsak megállta a helyét. Itt születtek híres zeneművek, amelyek széppé, hangulatossá varázsolták a ferrarai estéket akkor is, amikor nem volt semmiféle kivételes ünnepi alkalom.

„De a ferrarai karnagy legnehezebb hetei farsang előtt kezdődtek, amikor az egész város számított arra, hogy milyen meglepetéssel hálálja meg a herceg a nép hűségét és áldozatkészségét. Senki előtt nem maradhatott titokban, hogy az udvari ünnepségek, színházi előadások, bemutatók költsége felemészti a kis ország jövedelmének jelentős hányadát" – írja Passuth László Madrigál című regényében.

Az Esték Castellójában zeneterem is volt, hangszerek gyűjteménye. Nem véletlenül. A hercegi udvarban az akkoriban ismert, híres muzsikusok, zeneszerzők szolgáltak: Antoine Brumel, Jacob Obrecht, Giraldi Cinzio, Josquin des Prez. Utóbbit a „zene fejedelmeként" tartották számon. Rövid ideig működött karnagyként Ferrarában, s komponált is. Számunkra érdekes lehet, hogy egyes források úgy vélik, a magyar királyi udvarban is járt, ezt ll. Ulászló uralkodásának idejére teszik.

Lodovico Agostino Ferrarában született, s itt is halt meg. A késő reneszánsz mecénása, II. Alfonso d'Este herceg szolgálatában állt. Luzzasco Luzzaschit a ferrarai udvar leghíresebb madrigalistájaként tartották számon. Itt született Giralomo Frescobaldi, a barokk muzsika kiemelkedő zeneszerzője. Nem csak a hercegi udvarban szólt a zene, a város népe a Castello bástyáiról élvezhette a vasárnapi muzsika hangjait. Rokoni szál fűzte Don Carlo Gesualdo nápolyi herceget Ferrarához. A madrigál műfaj határait feszegető tehetséges zeneszerző az Este-családba nősült. A politikai érdekeket szolgáló, tragikus véget érő házasságot Ferrarában kötötte meg Eleonora d'Estével, II. Alfonz herceg unokahúgával.

FOTÓK: CSERMÁK JUDIT

A ferrarai Gyémánt palota főbejárata

Az Esték hercegi birodalma nem volt nagy, de kincseskamrája a 15. században még gazdag volt. Nagy sereget is ki tudott volna állítani. Bár viszonylagos nyugalom honolt a területen, a pápai állam fenyegetése fejük felett függött, mivel II. Alfonsónak nem volt örököse. Nyílt titokként terjedt, hogy VIII. Kelemen pápa érvényesíteni akarja a pápai levéltárban őrzött ajándékokirat-másolatot, miszerint a mindenkori szentatya, ha az Este család főága megszakad, visszakövetelheti Ferrarát. II. Alfonz herceg – utódja három feleségétől sem születvén – unokaöccsére, Cesaréra, Leonora testvérére hagyta az uralkodás jogát. A Vatikántól fenyegetett Ferrarát a túlerő miatt Cesare harcok nélkül átengedte a 16. század végén. Jómaga a hercegi tulajdonban maradt, a császári hatalom alatti Modenába költözött.

Ma élő magyar kapcsolat is létezik Ferrarával: Szombathely testvérvárosa. S bár az interneten több bejegyzésben is az olvasható, hogy „egynapos" város, szerintem több napi értékes látnivalót kínál.

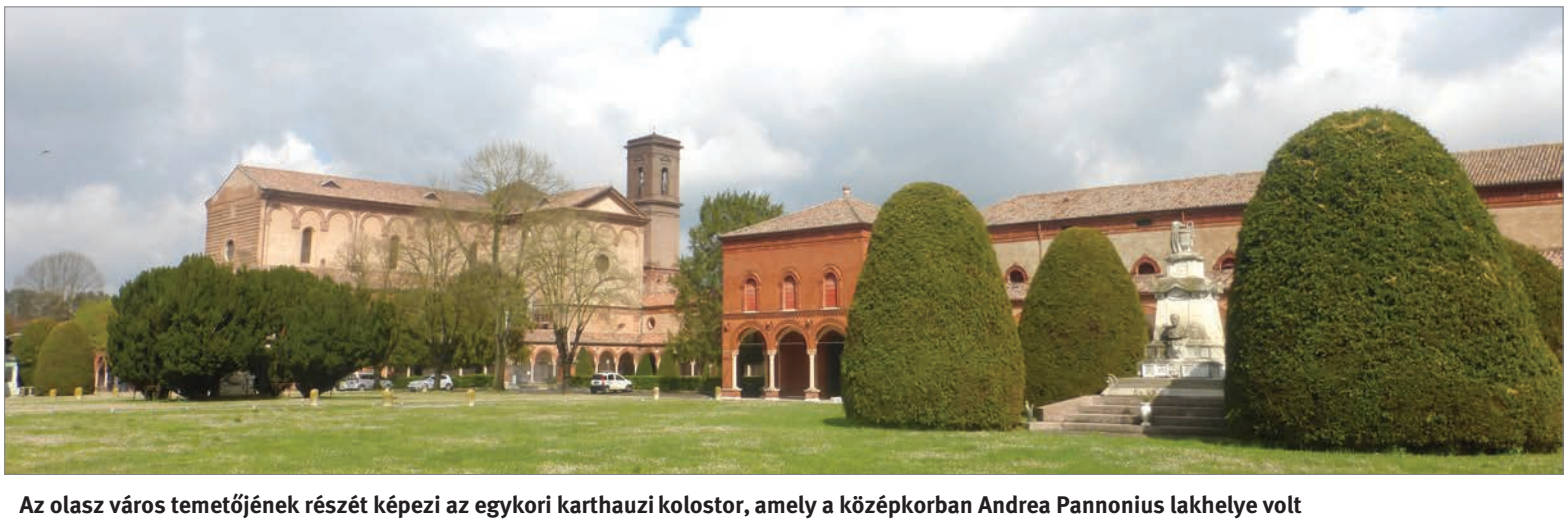

Az olasz város temetőjének részét képezi az egykori karthauzi kolostor, amely a középkorban Andrea Pannonius lakhelye volt